

www.e-ДЕМОКР@ЦИЯ (по Платон-Лайбниц-Интернет)

или

ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО ЗА ПРОСВЕТЕНИЯ ИЗБОР

Д-р Соломон Паси *)

На 11 ноември 1947 в реч пред британския парламент Уинстън Чърчил споделя знаменитата си констатация, че демокрацията е съвсем несъвършена форма на управление, но светът не е измислил по-добра. Парадоксът в тази крилата фраза произтича от класическата догма, на която човечеството робува и досега, че демокрацията се отъждествява с всенародни избори. 60 години по-късно нашият свят изпреварва със светлинни години технологиите, познати от миналото, което позволява да обогатим демокрацията с нови, по-ефективни и по-морални форми на просветено управление на държавите и света.

Чърчил е бил прав, че изборите са неефективен метод за управление. Защото в сегашния си вид те не обслужват основната ЦЕЛ на общественото развитие: непрекъснато и устойчиво повишение *на качеството на живота* от поколение на поколение. Качеството на живота е **число**, получено по сложни формули, които отчитат най-важните **обективни** показатели за развитието на една страна: икономическо благосъстояние, образование и грамотност, здравеопазване и продължителност на живота, детска смъртност, сигурност (външна и вътрешна), екология, лични свободи и права и т.н. та чак до разпространеност на интернет. Повишаването на това число е особено сложна задача. Грижата за един от показателите влошава други от тях (напр., повишаването на пенсиите причинява инфлация). За решение на подобни задачи са присъждани множество Нобелови награди по икономика.

Когато тръгнем към урната, ние не разполагаме с детектор на лъжата (някакъв Супер-компютър), за да преценим **обективно** коя от състезаващите се партии ще ни води към Целта и с каква скорост, и коя с колко ни заблуждава. И ни се налага да **гласуваме сляпо**, по симпатия.

За да бъде надежден един управленски метод, той трябва да е устойчив. Тоест, както калкулатора, при еднакъв вход да дава еднакъв изход. Например, при вход 2+2, на

изхода винаги трябва да се появи 4. Но при изборите резултатът може да е 3 или 5, или – само понякога, и то по случайност – 4. Отговорите на един референдум – в зависимост от това **кой** и **кога** го задава – могат да са противоположни. **Два виртуални примера.** Ако парламентарните избори у нас съвпаднат (не дай Бог) със земетресение с ураган, причинил наводнение и пожари, до урните ще отидат само най-самоотвержените избиратели, вероятно от партията, отговаряща за бедствия и аварии. И обратно, ако изборите се случат в слънчев ден, след като (дай Бог) сме спечелили и световното по футбол във Вашингтон и европейското по волейбол в Брюксел, всенародната еуфория ще подкрепи партията, идентифицирана с успешните преговори с НАТО и ЕС. По отношение на Целта, и метеорологията и спортът са случайни явления, но те влияят мощно върху нас като избиратели, и ние все едно хвърляме зарове, за да вземем решение. И двата примера са крайни, но и в общия случай, по-видимо или по-невидимо, чувствата изместват разума.

Така между логиката и психологията на Избирателя се отваря ниша, която демокрацията щедро предоставя на популизма. Той обещава популярни мерки, които приспивно гаят нашия слух, но съвсем не водят към Качество на живота. Както шарлатанин, който заблуждава неинформирания пациент с болкоуспокояващи, вместо лекарства, докато настъпи необратимото. Популизмът злоупотребява с два от най-тънките баланси на държавното управление: между обществен и индивидуален интерес, и между непосредствен и дългосрочен интерес. Затова **поради липса на информация** демокрацията неведнъж се е самоубивала чрез избори. Хитлер е най-яркият сред стотиците подобни примери, съществуващи и до днес в развиващия се свят.

Науката е установила този факт още, когато Кенет Ероу – впоследствие нобелист по икономика за 1972 - доказва знаменитата си теорема, че гласуването води до диктатура. Още три икономически Нобелови изследвания показват, че всяка избирателна система, е несъвместима с разумната демокрация: Самюелсън –1970, съавторът на Ероу, Жерар Дебрю -- 1983, последователят на Ероу, Амартия Сен , за приноса му към теорията на колективния избор и към социалната икономика -- 1998. И други нобелисти не само установяват проблема, но дават и наченки на решения, водещи към Целта: Канторович и Купманс – 1975, и Хурвич, Мъскин, Майерсън – 2007. По темата има и българския принос – Иван Салабашев в 19 в., Владимир Сотиров и Михаил Константинов в 20 и 21 в.

Неинформирани, ние не можем да направим разумен избор между своя малък интерес веднага и големия интерес на децата си утре. Най-изкривената проява на това правило е продажбата на гласове. Ние, избирателите не сме гросмайстори по шах и виждаме един, до два хода напред, или изобщо не играем шах (а табла). Затова се плашим да подкрепим политик, който се ще пожертва дама, за да спечели играта след 5 хода. Така стимулираме късогледство у политиците, което затваря порочния кръг на популизма: всеки народ си заслужава управниците. Добрата новина е, че световният Избирател все повече осъзнава, че именно изборите на тъмно му пречат да избира, поради което те стават контрапродуктивни. И никой не може да върне сляпата вяра в слепия избор.

Това дотук са констатации. Със сигурност преди 60 г. Чърчил е стигнал до много от тях, но тогавашната техника е била безпомощна да предложи нещо по-добро от слепите избори. Неговият сънародник Алан Тюринг тъкмо е бил формулирал принципите на съвременния компютър -- машината на Тюринг и разбил с машината *Енигма* кодовете на нацистките шифрограми. Но дори и той едва ли е имал яснота за възможностите на своето откритие. Днес компютрите могат да предложат тестове, и стратегии за оценка за възгледите, възможностите или намеренията на един политик или партия и доколкото те водят към Целта. Избирателят има право да знае. Назряла е необходимостта от световна www.e-демокр@ция.

Първа стъпка, предписана от Платон, подета от Google. За да улесним Избирателя, Компютърен симулатор може да тества предварително дали един ръководител или партиен екип може да върши работа. Така всяка партия ще бъде отрезвена да лансира мениджъри, вместо полит-агитатори, и алгоритми, вместо лозунги. Необходима ни е електронна игра (напр., ъпгрейдвана версия на стратегиите *Civilization*, или *Age of Empires* или българската *Пунически войни*), която максимално имитира държавното управление и някаква „електронна арена“ за провеждане на турнири. Правителствата имат право да импровизират само в определени граници, извън които експериментът е катастрофа. Първата стъпка на e-демокр@цията показва на Избирателя екипите, които познават добре тези граници, а това е солидна застраховка срещу провал. А после Избирателя може сам да си избира измежду тях. Военните отдавна са въвели e-учения, а наченките на подобен супер-детектор на лъжата вече се подготвят от Гугъл.

Основният въпрос, който възниква тук е: *кой формулира заданието?* Има различни добри решения. Един пример (не твърдя, че е най-добрият): Екипът от всички живи нобелисти по икономика (в момента 37 души), избрани през последните 40 години от различните нобелови комитети (6-ма професори с 3-годишен мандат), които Шведската академия избира измежду своите членове. А шведите са доказали, че разбират от Качество на живота. Така ще изпълним завета на Платон към гражданите на Идеалната държава: *в никоя случай да не изоставят математиката.*

Втората фаза на е-демокр@цията, предписана от Лайбниц, е още по-интересна. Да класираме мераклиите да ни управляват за следващите 4 години (министри, депутати и пр) чрез гладиаторски турнир между партиите върху електронната арена. Безпристрастен арбитър ще бъде Целевия Компютър. (А ако в началото толкова му нямаме доверие, нека направим избори, но на другия ден.) Така ще постигнем идеала на Лайбниц: споровете между опонентите да се сведат до обективни изчисления. *Calculemus!* Сиреч, *да пресметнем кой е прав*, е казал той!

И в момента правим обективни конкурси за гимназии и университети, за държавни служители, военни и полицаи, пилоти на изстребители. Тази идея е древна като света. Първият политически конкурс, който е бил симулационна война е битката между Давид и Голиат. През 19 в. Британската империя заимства от Китайската империя конкурса за подбор на висши държавни чиновници. Време е монитори и джойстикове да подпомогнат на избирателите пред урните и бюлетините, преди да ги заменят.

Вероятно ще попитате, ако предлагаме авто-цензурира за политиците, дали не се очертава ценз и върху нас, избирателите. И дали на последващ етап няма изцяло да се доверим на Компютъра за избор на политици? И това няма ли да ограничи основните демократични права на хората да участват в управлението? Има и много други въпроси. Например, заслужава ли избирателни права човек, който продава гласа си, а ако да, то неговият глас да тежи ли колкото гласа на нобелиста? Всеки ли има право да управлява държава? Или трябва да се квалифицира за това? Или, ако не, то нека управлява до максималното безопасно за неговата компетентност равнище. Както и всеки има право да управлява МПС, самолет, болница или аптека, или да притежава оръжие, стига да има лиценз. Значи трябва и някаква шофьорска книжка за държавник, което предлагат стъпки 1 и 2. Впрочем, представяте ли си, ако пътниците в един самолет (например, след две уискита) гласуват кой от тях да пилотира! Избирателят

има право да бъде предупреден. Дискусията е древна и дълбока, но нека засега я отложим и усъвършенстваме политиките преди техните избиратели.

Третата стъпка -- Изкуственият интелект, базиран върху Интернет -- е най-интересна. Да възложим на Целевия Компютър да управлява част от държавните дела, в синхрон с Правителство и Парламент, избрани според принципа на Лайбниц. И сега идва **часът на Избирателя** – нашият час. Защото Компютърът ще предлага множество различни, но равностойно добри решения, сред които информираният Избирател да посочи едно. Тук всеки избор е правилен, съществен и безопасен. И изборите ще продължат да изпълняват психотерапевтичната си функция защото, както казва Монтескьо, *демокрацията е душевното спокойствие на гражданите.*

Остава да решим: *кой контролира ежедневно Компютъра?* Отговор: друг, но мощен Компютър (в математиката се нарича верификатор), създаден от Избирателя. Ще запитате: тогава защо речухме жабетата, като пак опираме до Избирателя? Отговор: да поверим управлението на два компютъра, които изчисляват, съответно, по 20 и 40 хода напред, е 20 пъти по-добре, отколкото на две партии, които виждат до 1 - 2 хода напред. След като компютрите на НАСА управляват дистанционно безпилотни космически кораби, защо екипи от българските университети или БАН да не управляват дистанционно държавата!

Очевидно, е-демократията ще превърне политическата класа от ораторски кръжок в просветено малцинство. Но още в Библията е казано, че малцина ще намерят портата и пътя, които водят към живота. Важно е, че ние избирателите, които сме в мнозинство ще прогледнем, за да избираме между правилни Цели, вместо на тъмно, между неправилни средства. Походът на новото Информационното общество срещу популизма ще срещне най-острата съпротива на старата политическа класа, но ще намери и най-естествения си съюзник – младият е-Избирател, осъзнал своя дългосрочен интерес. Ние всички се прекланяме пред демокрацията, физиката и геометрията, сътворени в древна Гърция. През последните няколко века физиката и геометрията бяха демитологизирани и чувствително усъвършенствани в Европа и Америка. Ред е на демокрацията.

А какво след това, стъпки 4, 5 и 6 в стратегията на Платон-Лайбниц-Интернет? Светът е изпълнен с множество нерешени конфликти, от по-нови до ветхозаветни, по

всички континенти – от Косово и Дарфур до Шри Ланка и Близкия Изток. Времето ги задълбочава защото ги пренася от терена на логиката върху тепиха на психологията и фанатизира страните. И ако някой ще може за в бъдеще да ги вразумява, това ще е безпристрастен компютърно подпомогнат арбитраж, в който имат доверие. Защото глобализацията ще търпи все по-малко конфликти занапред.

София, 11 ноември, 2007

P.S. Вероятно мнозина от колегите ми информатици ще кажат, че предлаганата схема е проста и очевидна. Но на мен ми трябваша над 20 години, за да стигна до нея. През 80-те се занимавах с математическо моделиране на човешкото мислене и поведение и компютърна симулация на познанието. Тогава се натъкнах на теоремата на Ероу, която показва, че изборите водят до диктатура, което не е Целта. Оттогава ме вълнува въпросът: *Как да спасим демокрацията от слепите изборите, без да накърним нейната Цел?* В първата си статия по темата, 1994 в. 24 часа, посочих, че референдумът е най-илюзорната и най-опасна имитация на демокрация, но нямах още конструктивно решение. Сега, 13 години по-късно е-демокр@цията дава решението: да заменим слепия избор с информирания. Трудно ми е да прогнозирам след колко десетилетия ще узреем за този метод – 1, 5 или повече? За НАТО ни трябваша 14 години, за ЕС – 17, но светът днес е по-бърз от вчера.

От приятелите и колегите, с които обсъдих е-демокр@цията не всички я приеха веднага или безрезервно, и мнозина ми припомнях неволите на роботите на Айзък Азимов. Но най-окуражаващият индикатор, че вероятно съм на прав път беше реакцията на сина ми и съучениците му, които не слизат от клавиатурите и истински се ентузиазираха, че като пораснат може да работят геймъри. И аз проумях, че трябва да му възлагам повече е-игри, вместо да го възпирам. За 17 години три пъти съм печелил избори по класическия начин, но не бих се проврял през иглените уши на е-демокр@цията. Но децата ни ще успеят. Идва поколението на геймърите, торентите и блогърите което ще кибер-управлява в ерата на е-демокр@цията и то отсега се подготвя за своето време.

**) Авторът е доктор по математическа логика и компютърни науки, съ-автор на световно известната комбинаторна модална теория за необходимите истини във възможните светове, автор и реализатор на проектите за членство на България в НАТО и ЕС, основател и президент на Атлантическия Клуб в България (1990-2001) и*

външен министър на България в правителството на Симеон Сакскобургготски (2001-2005), председател на парламентарната Комисия по външна политика и председател на Комисията по прозрачност на Парламентарната Асамблея на ОССЕ, а през 80-те години поборник за свободни избори в Източна Европа. Мненията в тази статия са негови лични и не обвързват други хора.

Публикувана във:

В-к 24 часа на 24 ноември 2007 г.